

بررسی تطبیقی الزامات ناظر بر گشایش و اجرای اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اتکائی در

مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی و حقوق ایران و ارائه راهکارهای تسهیلی

چکیده

اعتبارات اسنادی اتکایی و اعتبارات اسنادی قابل انتقال از جمله ابزارهای پرداخت و تأمین مالی قراردادهای تجاری بین‌المللی در مواردی هستند که فروشنده یا ارائه‌دهنده خدمت، تأمین‌کننده اصلی کالا یا خدمات موضوع قرارداد پایه نبوده و با استفاده از این اعتبارات اسنادی، اقدام به پرداخت وجه به تأمین‌کننده اصلی کالا یا پیمانکاران فرعی می‌کند. اعتبارات اسنادی اتکایی و قابل انتقال، مشمول الزاماتی هستند که رعایت آن برای بانک صادرکننده، ذی‌نفع و متقاضی ضروری است و برخی از این الزامات برگرفته از مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600) و همسو با عرف بین‌المللی حاکم بر اعتبارات اسنادی است و برخی از این موارد، مختص به نظام حقوقی ایران و برگرفته از «مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی» و «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» است. در این مقاله به روش تحلیلی - توصیفی این موضوع بررسی شده است که الزامات ناظر بر گشایش و اجرای اعتبارات اسنادی اتکایی و قابل انتقال تا چه حدودی کارایی آن نزد بازرگان را محدود نموده و برای تسهیل و ترویج استفاده از این ابزارهای پرداخت، چه راهکارهایی وجود دارد و مشخص گردید که رعایت مواردی همچون ضروری ندانستن قبول مسئولیت متقاضی در اعتبارات اسنادی قابل انتقال، عدم الزام بانک صادرکننده به اخذ وثیقه تکمیلی در اعتبارات اسنادی اتکایی، محدود نکردن مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی به مبلغ اعتبار اسنادی اولیه و تفسیر موسع بانک‌ها از عبارت «مرتبط بودن» در خصوص شرایط، کالا یا خدمات موضوع اعتبار اسنادی اولیه و اتکایی، از جمله مواردی است که هم حقوق بانک صادرکننده را تأمین نموده و هم در عمل سبب تسهیل و ترویج استفاده از اعتبارات اسنادی اتکایی خواهد شد.

واژگان کلیدی: اصل مطابقت دقیق اسناد، تأمین مالی، ذی‌نفع، متقاضی، بانک صادرکننده.

مقدمه

اعتبارات اسنادی در تجارت بین‌الملل، از جمله مهم‌ترین ابزارهای پرداخت بوده و علاوه بر آن در برخی موارد، به عنوان وسیله‌ای برای تضمین قراردادهای^۱ یا تأمین مالی مورد استفاده بازرگانان و فعالان اقتصادی قرار می‌گیرد (Sanati, 2024: 58). در برخی موارد، فروشنده کالا یا ارائه‌کننده خدمت به مصرف‌کننده نهایی، صرفاً واسطه بوده و در زمان انعقاد قرارداد با مصرف‌کننده نهایی، این اقدام را با اتکا به تأمین‌کنندگان اصلی کالا یا پیمانکاران فرعی را انجام داده است تا پس از انعقاد قرارداد و دریافت اعتبار اسنادی به عنوان ذی‌نفع، بخشی از وجوه دریافتی را به تأمین‌کننده اصلی یا پیمانکاران فرعی پرداخته (حسینی و اسکینی، ۱۳۹۳: ۵۱) و بخشی از آن را به عنوان منفعت قراردادی خود، برداشت نماید.

در این فرایند، ذی‌نفع اعتبار اسنادی (فروشنده قرارداد پایه^۲) برای تأمین مالی قرارداد خود یا باید از منابع مالی شخصی خود استفاده کرده یا به ابزارهای تأمین مالی متوسل شود. با توجه به اینکه در برخی موارد به خصوص در قراردادهای با مبالغ کلان، عملاً استفاده از منابع شخصی برای بازرگان واسطه امکان‌پذیر نیست، استفاده از ابزارهای تأمین مالی اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند (Oliveira & Saumier, 2024: 315). در مواردی که بازرگان واسطه، وجه قرارداد با مصرف‌کننده نهایی را به وسیله اعتبار اسنادی دریافت می‌کند، استفاده از فرایند انتقال اعتبار اسنادی یا گشایش اعتبار اسنادی ثانویه با اتکا بر اعتبار اسنادی اولیه، از جمله ابزارهایی است که می‌تواند از طریق آن اقدام به پرداخت وجه به تأمین‌کنندگان نماید.

با توجه به شرایط اقتصادی خاص کشور ایران و وجود محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های بانکی و تجاری متعدد، اعتبارات اسنادی قابل انتقال^۳ و اتکایی^۴، برای تسهیل فروش محصولات توسط بازرگانان ایرانی یا واسطه‌ها قابل استفاده بوده و هر یک از این اعتبارات اسنادی، دارای معایب و مزایایی هستند؛ به عنوان مثال فرایند انتقال اعتبارات اسنادی، به دلیل آنکه نیازمند گشایش اعتبار اسنادی جداگانه نبوده و همان اعتبار به تأمین‌کننده منتقل می‌شود، موجب صرفه‌جویی در زمان و هزینه می‌شود (Burnett & Bath, 2019: 227)، لکن همواره ذی‌نفع را معرض خطر افشای اطلاعات تأمین‌کنندگان قرار می‌دهد. در مقابل، اعتبارات اسنادی اتکایی اگرچه به سبب گشایش اعتبار اسنادی مستقل و مجزا از اعتبار اسنادی اولیه، مستلزم صرف زمان و هزینه بیشتری است، لکن محرمانگی روابط تجاری با تأمین‌کنندگان را حفظ می‌کند (بنایاسری، ۱۳۹۵: ۶۸۱) و این موضوع به خصوص در شرایط تحریمی، بسیار مهم و قابل توجه است.

در این مقاله، به روش تحلیلی – توصیفی «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP 600)^۵» اتاق بازرگانی بین‌المللی، مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» مورد بررسی قرار گرفته و در کنار آن «کنوانسیون سازمان ملل متحد در خصوص ضمانت‌نامه‌های مستقل و اعتبارات اسنادی قابل انتقال^۶» و قانون

۱- به اعتبارات اسنادی تضمینی «Stand-by Letter of Credit» گفته می‌شود.

2- Underlying Contract.

3- Transferable Letter of Credit.

4- Back-to-Back Letter of Credit.

5- Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP 600).

6- United Nations Convention on Independent Guarantees and Stand-by Letters of Credit (New York, 1995).

متحدالشکل تجارت آمریکا (UCC)^۷ نیز مورد توجه می‌باشد و به دنبال پاسخ به این پرسش است که ضوابط و الزامات ناظر بر گشایش و اجرای اعتبارات اسنادی قابل انتقال در مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی و حقوق ایران در مقایسه آن با اعتبارات اسنادی اتکایی شامل چه مواردی است و چه راهکارهایی جهت تسهیل و ترویج استفاده از این اعتبارات اسنادی قابل ارائه است.

۱- ماهیت اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اتکایی

با توجه به اینکه این مقاله به دنبال بررسی الزامات ناظر بر گشایش و اجرای اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اتکایی در مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی و حقوق ایران است، در این بند به عنوان زمینه ورود به بررسی الزامات ناظر بر این اعتبارات اسنادی، ابتدا ماهیت اعتبارات اسنادی قابل انتقال و سپس اعتبارات اسنادی اتکایی در مقررات فوق‌الذکر و حقوق ایران مورد بررسی و تبیین قرار می‌گیرد.

۱.۱- ماهیت اعتبارات اسنادی قابل انتقال

اعتبارات اسنادی قابل انتقال، نوعی از اعتبارات اسنادی است که در هنگام صدور، شرط «قابلیت انتقال اعتبار اسنادی» توسط بانک صادرکننده در آن درج شده و بر اساس آن، ذی‌نفع می‌تواند تمام یا بخشی از اعتبار اسنادی را به شخص یا اشخاص ثالث (ذی‌نفع یا ذی‌نفعان دوم) منتقل نماید (Carr & Stone, 2013: 457) و هنگامی که انتقال اعتبار اسنادی توسط ذی‌نفع صورت گرفت، شخص یا اشخاص انتقال‌گیرنده اعتبار اسنادی، قائم مقام ذی‌نفع نخست شده و استحقاق دریافت وجه اعتبار اسنادی را به شرط ارائه اسناد منطبق با اعتبار اسنادی خواهند داشت (Cranston, 2018: 539).

بر اساس ماده ۳۸ «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» اصل بر آن است که اعتبارات اسنادی توسط ذی‌نفع قابل انتقال نخواهند بود (اصل غیرقابل انتقال بودن اعتبارات اسنادی)، مگر آنکه صراحتاً در اعتبار اسنادی، قابل انتقال بودن آن درج شود (شیروی، ۱۴۰۱: ۲۶۱). این ماده بیان می‌دارد: «بانک هیچ‌گونه تعهدی به انتقال اعتبار ندارد، مگر به ترتیب و حدودی که صریحاً با آن موافقت کرده باشد و اعتبار قابل انتقال اعتباری است که (قابل انتقال) بودن آن مشخصاً در اعتبار ذکر شود.»

انتقال اعتبار اسنادی حسب شرایط و مقتضیات تجاری ذی‌نفع، ممکن است به صورت کلی یا جزئی محقق شود. انتقال کلی اعتبار اسنادی عبارت است از آنکه ذی‌نفع تمام اعتبار اسنادی را به شخص دیگری (منتقل‌الیه) منتقل نماید و انتقال جزئی، به معنای انتقال بخشی از اعتبار اسنادی به شخص یا اشخاص ثالث است. از لحاظ عرضی، ذی‌نفع اول می‌تواند اعتبار اسنادی را به تعداد زیادی منتقل‌الیه (ذی‌نفعان دوم) منتقل نماید و این اشخاص را قائم مقام خود نماید (Campell, 2009: 131)؛ لذا تجزیه یا خرد کردن اعتبار اسنادی قابل انتقال و منتقل نمودن آن به تعداد زیادی منتقل‌الیه (ذی‌نفع دوم) با مانع مواجه نیست و صرفاً در این خصوص لازم است که در اعتبار اسنادی، مجاز بودن حمل یا برداشت تدریجی^۸ تصریح شده باشد. در مقابل، از لحاظ طولی اعتبار

7- Uniform Commercial Code (UCC).

8- Partial Drawing or Shipments.

اسنادی صرفاً یک بار قابلیت انتقال داشته و شخص یا اشخاص انتقال گیرنده اعتبار اسنادی (ذی نفع یا ذی نفعان دوم) اختیار انتقال اعتبار اسنادی به شخص ثالث را ندارند (Burnett & Bath, 2019: 227).

در نظام حقوقی ایران، بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی با عنوان «واردات کالا و خدمات» (اصلاحی ۱۴۰۳)، مقررات دقیق و تفصیلی در خصوص اعتبارات اسنادی بین‌المللی بیان نموده است که یکی از این موارد، قابلیت انتقال اعتبار اسنادی است که در بند ۹-۴ ذیل قسمت «الف» بخش اول این مقررات، امکان صدور اعتبار اسنادی بین‌المللی به صورت قابل انتقال توسط بانک‌های ایرانی تحت شرایط و الزامات خاصی به رسمیت شناخته شده است که در بندهای آتی این موارد به همراه الزامات مذکور در «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۲،۱- ماهیت اعتبارات اسنادی اتکایی

اعتبار اسنادی اتکایی، اعتباری است که وثیقه آن، طلب ناشی از اعتبار اسنادی دیگری است (Chowdhury & Preeti, 2024: 99). در برخی موارد، ذی نفع اعتبار اسنادی بنا به دلیلی (همانند قابل انتقال نبودن اعتبار اسنادی اولیه یا عدم مطلوبیت انتقال اعتبار اسنادی به سبب افشای اطلاعات تأمین‌کنندگان) اقدام به انتقال اعتبار اسنادی جهت پرداخت وجه به تأمین‌کنندگان نمی‌کند، بلکه طلب ناشی از اعتبار اسنادی اولیه را به عنوان وثیقه اعتبار اسنادی ثانویه (اعتبار اسنادی اتکایی) معرفی نموده و اقدام به گشایش اعتبار اسنادی مستقل و مجزا از اعتبار اسنادی اولیه به ذی نفعی تأمین‌کننده می‌نماید. این اعتبار اسنادی، از لحاظ حقوقی، همانند سایر اعتبارات اسنادی عادی است و صرفاً از حیث شیوه توثیق و تأیید با سایر اعتبارات اسنادی متفاوت است (Sanati, 2024: 58)، به همین دلیل در «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» اعتبارات اسنادی اتکایی به صورت مستقل مورد اشاره قرار نگرفته و بر این اساس، تابع قواعد عمومی ناظر بر اعتبارات اسنادی است.

استقلال اعتبار اسنادی اتکایی از اعتبار اسنادی اولیه، بدین معنی است که هرگونه ایراد یا خدشه در صحت، اعتبار یا قابل اجرا بودن اعتبار اسنادی اولیه، هیچ تأثیری بر صحت اعتبار اسنادی اتکایی ندارد می‌کند (Jones, 2020: 330) و چنانچه به هر سبب اعتبار اسنادی اولیه قابلیت اجرا نداشته یا معتبر بودن آن مورد خدشه قرار گیرد، این موضوع صرفاً خدشه بر وثیقه گشایش اعتبار اسنادی اتکایی بوده و بر اساس اصل استقلال اعتبار اسنادی که در ماده ۴ مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600) بیان شده است، موضوع وثیقه از مسائل مربوط به قرارداد گشایش اعتبار اسنادی (بین متقاضی و بانک صادرکننده) است و بر حقوق ذی نفع اعتبار اسنادی هیچ تأثیری نداشته (Fifties, 2013: 3) و در نتیجه خدشه در صحت وثیقه تأثیری بر صحت اعتبار اسنادی صادر شده به اتکای آن ندارد.

در نظام حقوقی ایران، بر عکس «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» که درباره اعتبارات اسنادی اتکایی سکوت کرده است، در پیوست چهارم بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی، «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» مورد پیش‌بینی و تصریح قرار گرفته و بر اساس آیین‌نامه مذکور، شرایط و الزامات متعددی برای گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی تعیین شده است که این موارد در بندهای آتی مورد بررسی و تحلیل قرار خواهد گرفت.

۲- الزامات ناظر بر گشایش و اجرای اعتبارات اسنادی قابل انتقال

با وجود مزایای قابل توجه اعتبارات اسنادی قابل انتقال، استفاده از آن نیازمند رعایت الزامات خاصی است که به منظور جلوگیری از بروز مشکلات مالی، قانونی و عملیاتی لازم است به دقت در نظر گرفته شود (Mann & Warren, 2019: 337). در این بند، به بررسی الزامات کلیدی ناظر بر اعتبارات اسنادی قابل انتقال مبتنی بر «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» و مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پرداخته خواهد شد.

۱,۲- لزوم گشایش اعتبارات اسنادی به نحو «قابل انتقال»

در باب شرایط و الزامات انتقال، اولین و اساسی‌ترین شرط آن است که جهت انتقال، بانک صادرکننده باید اعتبار را به طور «قابل انتقال» افتتاح نماید و به این قید در متن اعتبار تصریح گردد (شیروی، ۱۴۰۱: ۲۶۱)، زیرا طبق بند (a) ماده ۳۸ «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» اعتبار اسنادی تنها در صورتی قابل انتقال خواهد بود که این ویژگی به طور مشخص و صریح در متن اعتبار ذکر شده باشد؛ به عبارت دیگر، ذی نفع اول مجاز به انتقال اعتبار به ذی نفع دوم نخواهد بود، مگر اینکه اعتبار اسنادی به عنوان «قابل انتقال» تعریف شده باشد (Todd, 2013: 45). این موضوع به منظور شفاف سازی حقوق و تعهدات طرفین و جلوگیری از هرگونه اختلاف در آینده ضروری است (Ward & McCormack, 2001: 5) و مادامی که به خواست متقاضی و قبول بانک صادرکننده اعتبار اسنادی، اعتبار صریحاً به طور «قابل انتقال» گشایش نیافته است، انتقال آن منتفی و غیرممکن خواهد بود که این رویکرد در رأی Singer and Friedlander Ltd V. Creditanstalt Bank Association (1980) نیز مشاهده می‌شود (معنوی عطار، ۱۳۹۹: ۱۸۳). علاوه بر ماده ۳۸ «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)»، در بند ۱۱۲-۵ قانون متحدالشکل تجارت آمریکا (UCC) و بند ۲ ماده ۹ کنوانسیون سازمان ملل در خصوص ضمانت‌نامه‌های مستقل و اعتبارات اسنادی قابل انتقال (۱۹۹۵) نیز اصل بر غیرقابل انتقال بودن اعتبارات اسنادی است، مگر اینکه قابلیت انتقال به طور صریح و شفاف در متن اعتبار ذکر شده باشد.

در نظام حقوقی ایران بر اساس بند ۴-۹ ذیل قسمت «الف» بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی، جواز صدور اعتبارات اسنادی بین‌المللی به صورت قابل انتقال مشروط بر قبول مسئولیت‌های مترتبه توسط متقاضی، بیان شده است (در خصوص قبول مسئولیت متقاضی، در بندهای آتی به تفصیل توضیحاتی بیان خواهد شد)؛ لکن در خصوص اعتبارات اسنادی ریالی - داخلی بر اساس ماده ۵۵ دستورالعمل اعتبارات اسنادی داخلی - ریالی (اصلاحی ۱۴۰۳ شورای پول و اعتبار)، صدور اعتبار اسنادی به طور قابل انتقال ممنوع بوده و بانک‌ها مجاز به گشایش چنین اعتباری نیستند.

۲,۲- لزوم اخذ رضایت بانک صادرکننده اعتبارات اسنادی

برخی معتقدند که اخذ رضایت بانک صادرکننده جهت انتقال اعتبار اسنادی ضروری است و در این شرط، منظور این است که بانک صادرکننده اعتبار تا زمانی که رضایت خود را برای انتقال اعتبار اعلام نکرده باشد، امکان انتقال اعتبار وجود ندارد، حتی اگر اعتبار به طور قابل انتقال صادر شده باشد. به عبارت دیگر، بانک صادرکننده در این مرحله حق و تو دارد (معنوی عطار، ۱۳۹۹: ۱۸۵). به

اعتقاد این نویسندگان به موجب ماده ۳۸ «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» بانک هیچ گونه تعهدی برای انتقال اعتبار اسنادی به غیر از حالتی که موافقت بانک بر این انتقال اعتبار به طور صریح اعلام شده باشد، ندارد (حسینی و اسکینی، ۱۳۹۳: ۵۵). بر اساس نظر این دسته از نویسندگان انتقال اعتبار، علاوه بر قید قابلیت انتقال در متن اعتبار، نیازمند رضایت بانک است. این الزام، تضمینی برای بانک در جهت کنترل فرآیند انتقال و شناسایی ذینفع دوم ایجاد می‌کند و به آن اجازه می‌دهد تا از اجرای صحیح تعهدات مالی و تجاری اطمینان حاصل کند.

مقررات دیگر نظیر قانون متحدالشکل تجارت آمریکا (UCC)، کنوانسیون سازمان ملل در خصوص ضمانت‌نامه‌های مستقل و اعتبارات اسنادی قابل انتقال (۱۹۹۵) و همچنین قواعد بین‌المللی ضمانت‌نامه‌های مستقل (ISP98) نیز به این مورد اشاره کرده‌اند. بند (b) ماده ۵-۱۱۲ قانون متحدالشکل تجارت آمریکا (UCC) موضوع انتقال اعتبار را مطرح می‌کند و تصریح می‌نماید که حتی اگر اعتبار اسنادی به صورت قابل انتقال صادر شده باشد، تحت شرایطی بانک تعهدی برای انتقال یا پذیرش ذینفع جدید ندارد (Campbell, 2009: 32). این ماده، مشابه بند «b» ماده ۳۸ «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» است که امکان بانک برای عدم موافقت با انتقال اعتبار اسنادی را تصریح می‌کند و به بانک این اختیار را می‌دهد که تصمیم‌گیری در خصوص انتقال اعتبار را به بررسی شرایط و صلاحیت ذینفع دوم منوط کند (Gordon, 2012: 47).

ماده ۹ کنوانسیون سازمان ملل در خصوص ضمانت‌نامه‌های مستقل و اعتبارات اسنادی قابل انتقال (۱۹۹۵) نیز تأکید می‌کند که حتی در صورت صدور اعتبار به‌عنوان «قابل انتقال»، این انتقال نیازمند رضایت بانک است. این الزام، با هدف حفظ امنیت تجاری و کنترل ریسک‌های ناشی از انتقال به اشخاص ثالث اعمال می‌شود (Giovanni & Elliott, 2016: 244). این ضوابط به بانک اختیار کامل می‌دهند تا پیش از انتقال، کلیه شرایط از جمله شناسایی ذینفع دوم و انطباق آن با الزامات تجاری و حقوقی را ارزیابی کند. همه این مقررات بر مبنای اصل کلیدی «کنترل بانک بر فرآیند انتقال» این موضوع را تصریح می‌کنند. این کنترل تضمین می‌کند که بانک‌ها از ریسک‌های مالی و تجاری ناشی از انتقال ناآگاهانه م‌صون بمانند و حقوق ذینفع اصلی و بانک‌ها در طی فرآیند حفظ شود.

این موضوع در رأیی که راجع به دعوی Bank Negara Indonesia 1946 v. Iariza (S'pore) Ltd (1988) صادر شد مورد توجه قرار گرفت که در آن بیان شد بانک هیچ‌گونه تعهدی در قبال انتقال اعتبار ندارد، مگر آنکه در قرارداد گشایش اعتبار با آن موافقت کرده است. قاضی رسیدگی‌کننده به این پرونده استدلال کرد که حتی اگر اعتبار به صورت قابل انتقال گشایش شده باشد، انتقال اعتبار منوط به رضایت بانک است (حسینی و اسکینی، ۱۳۹۳: ۵۶).

در این خصوص رای صادره به شماره ۹۶۰۹۹۷۰۲۲۱۸۰۰۰۳۶ مورخ ۱۳۹۶/۰۱/۱۹ شعبه ۱۸ دادگاه تجدیدنظر استان تهران، دیدگاه مشهور مبنی بر لزوم اخذ رضایت بانک صادرکننده برای انتقال اعتبار اسنادی را پذیرفته و دادگاه مذکور در رای صادره تصریح کرده است: «اساساً شرکت فروشنده (ذی‌نفع) بر اساس بند a ماده ۳۸ مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی بدون اجازه

بانک حق انتقال اعتبار اسنادی به غیر نداشته است؛ زیرا در این ماده تصریح شده است که بانک هیچ گونه تعهدی به انتقال اعتبار ندارد، مگر به ترتیب و حدودی که صریحاً با آن موافقت نموده باشد. بدین ترتیب، مشاهده می شود که در رویه قضایی کشور ایران نیز اخذ رضایت بانک صادرکننده برای انتقال اعتبار اسنادی توسط ذی نفع، ضروری تلقی شده است.

۳،۲- لزوم درج شرط حمل تدریجی

مطابق بند (d) ماده ۳۸ مقررات «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» اعتبار می تواند به بیش از یک ذی نفع دوم انتقال یابد مشروط بر اینکه حمل یا برداشت تدریجی از اعتبار مجاز باشد. در اعتبارات اسنادی قابل انتقال، شرط حمل تدریجی به این معناست که کالاها می توانند در چند مرحله جداگانه و با اسناد مستقل حمل شوند (Campell, 2009: 131). اعتبار اسنادی قابل انتقال به ذینفع اول اجازه می دهد که بخشی از اعتبار را به ذینفعان دیگر (ذینفع دوم) منتقل کند که معمولاً هر یک از این ذینفعان مسئول تأمین بخشی از کالا یا خدمات موضوع قرارداد هستند. در چنین شرایطی، شرط حمل تدریجی اهمیت ویژه ای پیدا می کند، زیرا امکان ارسال کالاها در چند مرحله و از سوی ذینفعان مختلف را فراهم می کند (Lee, 2023: 328)؛ بنابراین، در معاملاتی که چندین ذینفع درگیر هستند، درج شرط حمل تدریجی در اعتبار قابل انتقال یک الزام عملی محسوب می شود که انعطاف پذیری و شفافیت در فرآیند اجرای اعتبار را تضمین می کند. همچنین، این شرط در اعتبارات اسنادی قابل انتقال باید در متن اولیه اعتبار تصریح شود تا تمامی طرفین، از جمله ذینفع دوم بر اساس آن عمل کنند.

۴،۲- لزوم پذیرش مسئولیت های مترتب بر انتقال توسط متقاضی

از جمله الزاماتی که در «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)»، قانون متحدالشکل تجاری آمریکا (UCC) و کنوانسیون سازمان ملل در خصوص ضمانت نامه های مستقل و اعتبارات اسنادی قابل انتقال (۱۹۹۵) به آن اشاره نشده است، لزوم پذیرش مسئولیت مترتب بر انتقال اعتبار اسنادی توسط متقاضی است. در نظام حقوقی ایران، در بند ۴-۹ ذیل قسمت «الف» بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی، این الزام به طور صریح ذکر شده است که متقاضی باید مسئولیت های مترتب بر انتقال اعتبار اسنادی را بپذیرد.

در این خصوص لازم به ذکر است که این الزام در برخی موارد سبب ایجاد محدودیت در حاکم نمودن اراده مشترک اشخاص دخیل در فرآیند اعتبار اسنادی (اعم از بانک صادرکننده، ذی نفع و متقاضی) خواهد شد، زیرا ممکن است حسب توافق ذی نفع و متقاضی در قرارداد پایه و متعاقباً توافق بانک صادرکننده و متقاضی در قرارداد گشایش اعتبار اسنادی، اراده بر آن باشد که در اعتبارنامه تصریح شود که کلیه مسئولیت های مترتب بر انتقال اعتبار اسنادی بر عهده ذی نفع باشد نه متقاضی. بر این اساس و با توجه به اینکه، اصل حاکمیت اراده از اصول اساسی حاکم بر قراردادها است (هراتی، ۱۴۰۴: ۳۵۳)، راهکارهای رفع محدودیت مذکور در بند ۴-۹ ذیل قسمت «الف» بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی که به صورت امره پذیرش مسئولیت های مترتب بر انتقال اعتبار اسنادی را بر عهده متقاضی گذاشته است، در بند ۴ این مقاله به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است.

۵,۲- لزوم تطابق مفاد اعتبار اسنادی انتقال یافته

الزام ذکر شده در بند (g) ماده ۳۸ «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» در خصوص اعتبارات اسنادی قابل انتقال به این معناست که اعتبار انتقال یافته (اعتباری که به ذینفع دوم منتقل می شود) باید در تمامی جنبه های کلیدی با اعتبار اصلی مطابقت داشته باشد، به جز در پنج مورد خاص که در مورد آن ها استثنا قائل شده اند (Burnett & Bath, 2019: 227). این الزام به طور خاص به این دلیل است که اعتبارات اسنادی به عنوان یک ابزار پرداخت بین المللی، باید از ثبات برخوردار باشد. پنج موردی که لازم نیست مفاد اعتبار اسنادی انتقال یافته منطبق با اعتبار اسنادی اصلی باشد، بدین شرح است:

الف) مبلغ اعتبار (the amount of the credit): در اعتبار اسنادی قابل انتقال، مبلغ اعتبار انتقال یافته می تواند متفاوت از مبلغ اعتبار اصلی بوده و کمتر از آن باشد ولی در هیچ حالتی نمی تواند بیشتر از مبلغ اعتبار اصلی باشد؛ بنابراین، ذینفع اول می تواند تمام یا بخشی از اعتبار را به ذینفع دوم منتقل کند و در این زمینه محدودیتی وجود ندارد که چه میزانی از مبلغ اعتبار را به ذی نفع یا ذی نفعان دوم منتقل می کند، اما نمی تواند مبلغ اعتبار را بیشتر از آنچه در اعتبار اصلی درج شده، انتقال دهد (Sahai, 2020:161). الزام اخیرالذکر نتیجه منطقی این اصل است که شخص می تواند اقدام به انتقال مال یا طلبی نماید که مالک آن است و بیش از میزان مالکیت خود، اختیار انتقال آن را ندارد.

ب) بهای واحد کالای ذکر شده در اعتبار (any unit price stated therein): در اعتبار اسنادی قابل انتقال، لازم نیست که در اعتبار انتقال یافته بهای هر واحد کالای موضوع اعتبار انتقال یافته مطابق با بهای هر واحد کالای موضوع اعتبار اصلی باشد و ممکن است قیمت هر واحد کالای ذکر شده در انتقال اعتبار اسنادی، کمتر یا بیشتر از واحد کالای ذکر شده در اعتبار اسنادی اصلی باشد.

ج) تاریخ انقضا (the expiry date): تاریخ انقضای اعتبار اسنادی قابل انتقال می تواند تغییر کند، به شرطی که تاریخ جدید با تاریخ اعتبار اصلی هم خوانی داشته باشد و تمامی تغییرات در اسناد نیز مورد تأیید قرار گیرد (Burnett & Bath, 2019: 227). با توجه به اینکه اعتبار اسنادی اصلی، برای سر رسید معینی توسط بانک صادرکننده گشایش یافته است و هرگونه افزودن بر این تاریخ سر رسید مغایر با حقوق بانک صادرکننده است، لذا افزایش مدت سر رسید اعتبار اسنادی، صرفاً در صورت موافقت بانک صادرکننده ممکن است.

د) مهلت ارائه اسناد (the period for presentation): این استثنا به این معناست که در اعتبارات اسنادی قابل انتقال، مهلت ارائه اسناد توسط ذینفع دوم می تواند کوتاه تر از مهلتی باشد که در اعتبار اصلی برای ذینفع اول تعیین شده است. به طور کلی، ذینفع اول ممکن است بخواهد برای هماهنگی با تعهدات و برنامه های خود، مهلت کوتاه تری را در اعتبار انتقال یافته برای ذینفع دوم تعیین کند. این تغییر به او امکان می دهد که اسناد را پیش از پایان مهلت تعیین شده در اعتبار اصلی دریافت کرده و به بانک ارائه دهد (Sumangil, 2014: 30).

ه) آخرین تاریخ حمل یا دوره حمل (the latest shipment date or given period for shipment): بر اساس این استثنا، آخرین تاریخ حمل یا دوره حمل می‌تواند در اعتبار انتقال یافته با اعتبار اصلی متفاوت باشد. این استثنا به ذینفع اول اجازه می‌دهد که برای اعتبار انتقال یافته، آخرین تاریخ حمل یا دوره حمل کوتاه‌تری نسبت به اعتبار اصلی تعیین کند (Sanati, 2024: 59). این اقدام نیز معمولاً به این دلیل صورت می‌گیرد که ذینفع اول (انتقال‌دهنده اعتبار) زمان کافی برای بررسی و ارائه اسناد حمل دریافتی از ذینفع دوم به بانک داشته باشد.

۳- الزامات ناظر بر گشایش و اجرای اعتبارات اسنادی اتکایی

اعتبارات اسنادی اتکایی، به‌عنوان ابزاری کلیدی در تأمین مالی معاملات و سطح‌ای در تجارت بین‌الملل، نیازمند رعایت الزامات و شرایط خاصی است تا از بروز مشکلات احتمالی در فرآیند اجرا و ایفای تعهدات جلوگیری شود. همانگونه که بیان شد «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» به صورت مستقل در خصوص اعتبارات اسنادی اتکایی الزامی را بیان نکرده و با توجه به ماهیت مستقل و مجزای آن از اعتبار اسنادی اولیه، آن را اعتباری مستقل و تابع احکام و قواعد عام ناظر بر اعتبارات اسنادی تلقی کرده است (Chowdhury & Preeti, 2024: 99)؛ اما در نظام حقوقی ایران به موجب «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی و تنزیل اعتبارات اسنادی صادراتی» موضوع ماده ۱۹ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی و صنایع کشور، ضوابط و الزاماتی از جمله ضرورت اخذ وثایق کافی و اعتبارسنجی مشتری، محدودیت مبلغ اعتبارات اسنادی اتکایی در چارچوب اعتبارات اسنادی اولیه، رعایت مرتبط بودن مندرجات در اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اسنادی اتکایی و لزوم مرتبط بودن کالا یا خدمات موضوع اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اسنادی اتکایی بیان شده است که در این بند مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱،۳- ضرورت اخذ وثایق کافی و اعتبارسنجی مشتری در گشایش اعتبار اسنادی اتکایی

بر اساس صدر قسمت «الف» «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی»، گشایش و صدور اعتبار اسنادی اتکایی منوط به سپردن وثایق کافی و احراز اعتبار مشتری است که پشتوانه مالی و اعتماد لازم را برای بانک صادرکننده فراهم می‌کند. به طور کلی، در فرآیند اعتبارات اسنادی اتکایی، بانک صادرکننده ابتدا اعتباری به نفع ذی‌نفع اولیه (واسطه) گشایش می‌کند و سپس بر اساس طلب مندرج در این اعتبار، بانکی دیگر یا همان بانک اعتباری ثانویه به نفع تأمین‌کننده (ذی‌نفع دوم) صادر می‌کند (Sanati, 2024: 58).

اعتبارات اسنادی ماهیتاً معوض هستند (بهرامپوری، ۱۴۰۴: ۴۳) و از آنجاکه بانک صادرکننده اعتبار اسنادی اتکایی تعهدی را در سطح مستقل می‌پذیرد، وجود وثایق کافی و اعتبارسنجی دقیق مشتری برای جبران هرگونه زیان ناشی از تأخیر، تقلب یا عدم ایفای تعهدات از سوی طرفین، امری ضروری است. اخذ وثایق کافی و معتبر، این تضمین را برای بانک صادرکننده اعتبار اسنادی اتکایی ایجاد خواهد کرد که در صورت بروز مشکلات پیش‌بینی نشده منجر به عدم قابلیت و صول وجه اعتبار اسنادی اولیه به هر دلیل، بتواند خسارت‌های احتمالی را پوشش دهد (Trivedi & Bhogal, 2019: 76). همچنین علاوه بر دریافت وثایق کافی، ارزیابی اعتباری

مشتری و احراز توانایی مالی متقاضی اعتبار اسنادی اصلی (ذی نفع اعتبار اسنادی اولیه) در اجرای تعهدات خود، از جمله الزامات مرتبط با اعتبارات اسنادی اتکایی است.

این الزام در «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» صرفاً به منظور حفظ حقوق بانک صادرکننده وضع شده و در عمل برای متقاضی این اعتبار، ایجاد محدودیت می‌نماید که در بند آتی راهکار مرتبط با آن بررسی خواهد شد. این الزام در معاملات بین‌المللی و پروژه‌های بزرگ، مانند صادرات کالاهای صنعتی یا مواد خام، اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. برای مثال، در معاملات نفتی که مقادیر بالایی سرمایه درگیر است و هرگونه تأخیر می‌تواند به زیان‌های کلان منجر شود، اخذ وثایق کافی همراه با اعتبارسنجی مشتری، امنیت مالی و حقوقی بانک صادرکننده را تقویت می‌کند. بدین ترتیب، اخذ وثایق کافی و اعتبارسنجی متقاضی اعتبار اسنادی اتکایی به‌عنوان دو عامل اساسی در گشایش این نوع از اعتبارات اسنادی، نقش محوری در مدیریت ریسک در زنجیره تأمین مالی ایفا می‌کنند.

۲،۳- محدودیت مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی در چارچوب اعتبار اسنادی اولیه

یکی از الزامات نظام حقوقی ایران در اعتبارات اسنادی اتکایی آن است که مبلغ این اعتبار نباید از مبلغ اعتبار اسنادی اولیه تجاوز کند. این محدودیت از آنجا ناشی می‌شود که اگر مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی از اعتبار اولیه بیشتر باشد، ممکن است منابع مالی بانک صادرکننده دچار کمبود شده و ریسک‌های ناشی از عدم پوشش کافی تعهدات مالی افزایش یابد. بند ۷ قسمت «الف» «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» بیان می‌دارد: «مبلغ اعتبار اتکایی نباید بیشتر از مبلغ اعتبار اسنادی اولیه باشد».

اعتبار اسنادی اتکایی به‌طور مستقیم بر پایه اعتبار اولیه صادر می‌شود، به این معنا که ذی‌نفع اعتبار اسنادی اولیه از اعتبار آن به‌عنوان پشتوانه مالی برای گشایش اعتبار دوم استفاده می‌کند (Jones, 2020: 330). اگر مبلغ اعتبار اتکایی از اعتبار اولیه بیشتر باشد، ممکن است منابع مالی بانک صادرکننده دچار کمبود شود. این امر به‌ویژه در قراردادهای کلان و زنجیره‌های تأمین چندمرحله‌ای ممکن است منجر به مشکلات جدی در تسویه حساب‌ها و ایفای تعهدات شود.

در خصوص این محدودیت لازم به ذکر است که ممکن است متقاضی اعتبار اسنادی ثانویه، قصد داشته باشد که طلب ناشی از اعتبار اسنادی اولیه را به عنوان وثیقه بخشی از اعتبار اسنادی ثانویه توثیق نموده و برای باقی مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی، اقدام به توثیق اموال دیگری نماید. به خصوص با توجه به الزام مندرج در صدر قسمت «الف» «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» مبنی بر الزام بانک به دریافت وثایق کافی، محدود نمودن مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی به مبلغ اعتبار اسنادی اولیه در وضعیتی که متقاضی آن، حاضر به توثیق اموال دیگری است، موجب ایجاد محدودیت برای متقاضی اعتبار اسنادی اتکایی خواهد شد. در بند چهارم این مقاله در خصوص راهکارهای مرتفع نمودن این محدودیت، مواردی بیان خواهد شد.

۳،۳- لزوم مرتبط بودن مندرجات در اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اسنادی اتکایی

این الزام به منظور جلوگیری از بروز تناقضات یا اختلافات در فرآیند اجرای تعهدات ایجاد شده است. این هماهنگی شامل موارد متعددی می شود که از جمله آن ها می توان به مرتبط بودن شرایط اعتبار اولیه و اتکایی و همچنین تلاش برای یکسان بودن ارزش دو اعتبار اشاره کرد. بند ۲ قسمت «الف» «آیین نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» تصریح می دارد: «شرایط اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اتکایی مرتبط باشد» و بند ۳ همین قسمت بیان می دارد: «ارز هر دو اعتبار حتی المقدور یکی باشد».

ارتباط میان اعتبار اسنادی اولیه و اتکایی به این صورت است که شرایط و تعهدات مندرج در اعتبار اسنادی اتکایی باید به گونه ای طراحی شود که اجرای تعهدات در اعتبار اول امکان پذیر و عملی باشد. یکی دیگر از موارد مهم در رعایت مرتبط بودن مندرجات، یکسان بودن ارزش در هر دو اعتبار است. این یکسانی موجب کاهش ریسک ناشی از نوسانات ارزی می شود. اگر ارزش اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اسنادی اتکایی متفاوت باشد، تغییرات نرخ ارز ممکن است به زیان مالی برای یکی از طرفین منجر شود (Russell & Taylor, 2019: 46). در چنین مواردی، ریسک ناشی از نوسانات ارز به عهده متقاضی اعتبار اسنادی اتکایی خواهد بود. الزام رعایت همانندی مندرجات در اعتبار اسنادی اولیه و اتکایی، ابزاری برای تضمین شفافیت، انسجام و مدیریت ریسک در زنجیره تأمین مالی است که هم برای بانک ها و هم برای طرفین معامله از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

۴,۳- لزوم مرتبط بودن کالا یا خدمات موضوع اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اسنادی اتکایی

یکی دیگر از الزامات مهم نظام حقوقی ایران در گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی آن است که کالا یا خدمات موضوع اعتبار اسنادی اتکایی باید با کالا یا خدمات مندرج در اعتبار اسنادی اولیه مرتبط باشند. بند ۹ قسمت «الف» «آیین نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» در این خصوص بیان می دارد: «کالا یا خدمات موضوع اعتبار اسنادی اتکایی، با تشخیص بانک عامل و بر اساس اسناد و مدارک ارائه شده بایستی با کالا یا خدمات اعتبار اسنادی اولیه مرتبط باشد».

این ارتباط توسط بانک عامل و بر اساس اسناد و مدارک ارائه شده توسط طرفین معامله بررسی و تأیید می شود (Trivedi & Bhogal, 2019: 82). این الزام به این معناست که کالا یا خدمات موضوع هر دو اعتبار باید به طور منطقی و شفاف به یکدیگر مرتبط باشند تا بانک ها و طرفین اطمینان حاصل کنند که زنجیره تأمین کالا یا خدمات در راستای تعهدات اصلی و نهایی قرار دارد. در این خصوص لازم به توجه است که «آیین نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» نگاهی حاکمیتی به موضوع داشته و شفافیت ابزارهای پرداخت و استفاده صحیح از منابع مالی بانک ها اولویت بیشتری از نیازهای بازرگانان داشته است؛ لذا جهت متعادل کردن این دیدگاه و تلاش برای حفظ منافع عمومی و خصوصی، لازم است که قید «مرتبط بودن» به طور موسع مورد تفسیر قرار گیرد تا محدودیت کمتری برای بازرگانان در استفاده از اعتبارات اسنادی اتکایی ایجاد شود که در بند آتی به تفصیل مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۴- ارائه راهکار جهت تسهیل استفاده از اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اتکایی در نظام حقوقی

ایران

همانگونه که در بندهای پیشین بیان شد، بخشی از الزامات مربوط به اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اتکایی در «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» بیان نشده است؛ بلکه در نظام حقوقی ایران در «مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی» و «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» مطرح شده است که این ضوابط و الزامات داخلی، برخی مواقع برای بازرگانان ایرانی در گشایش و استفاده از اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اعتبارات اسنادی اتکایی ایجاد ممنوعیت یا محدودیت نموده و این اشخاص را از فواید اقتصادی این ابزارهای پرداخت و تأمین مالی مبتنی بر آن محروم می‌کند. بر این اساس، در بند حاضر برخی راهکارها که موجب تسهیل استفاده از اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اتکایی در نظام حقوقی ایران خواهد شد، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱،۴- راهکارهای تسهیل استفاده از اعتبارات اسنادی قابل انتقال

لزوم پذیرش مسئولیت‌های مترتب بر انتقال اعتبار اسنادی توسط متقاضی، در مرحله انعقاد «قرارداد گشایش اعتبار اسنادی» میان متقاضی و بانک صادرکننده درج شده و متقاضی در مقابل بانک صادرکننده، مسئولیت هرگونه مشکل در فرایند انتقال اعتبار اسنادی را می‌پذیرد و متعاقب بر آن، بانک صادرکننده اقدام به صدور اعتبار اسنادی قابل انتقال و ابلاغ آن به ذی‌نفع می‌نماید. در بسیاری موارد، در قرارداد پایه میان متقاضی و ذی‌نفع (خریدار و فروشنده قرارداد پایه)، طرفین توافق می‌کنند که وجه قرارداد از طریق اعتبار اسنادی قابل انتقال پرداخت شود (تا ذی‌نفع بتواند وجه تأمین‌کنندگان را از آن طریق پرداخت نماید) و در همان قرارداد، اراده صریح طرفین بر این موضوع تعلق می‌گیرد (Todd, 2013: 45) که کلیه مسئولیت‌های ناشی از فرایند انتقال اعتبار اسنادی بر عهده ذی‌نفع بوده و چنانچه در این زمینه، هر ادعایی مطرح گردید متوجه ذی‌نفع باشد.

در چنین مواردی منطق حقوقی و اصل حاکمیت اراده اقتضا می‌کند که مسئولیت‌های مربوط به فرایند انتقال اعتبار اسنادی بر عهده متقاضی نبوده، بلکه بر عهده ذی‌نفع اعتبار اسنادی باشد و چنانچه بانک صادرکننده به دنبال آن است که در مرحله صدور اعتبار اسنادی، از خود در این زمینه نفی مسئولیت نماید، می‌تواند حسب درخواست متقاضی (که این درخواست مبتنی بر قرارداد پایه است)، در اعتبار اسنادی قید نماید که کلیه مسئولیت‌های مترتب بر فرایند انتقال اعتبار اسنادی بر عهده ذی‌نفع است و بدیهی است ذی‌نفع پس از ابلاغ اعتبار به وی، حق رد آن را دارد و چنانچه با وجود این قید آن را رد نکند، به منزله پذیرش اعتبار اسنادی با کلیه شروط و قیود از جمله قید فوق‌الذکر است (مافی و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۸).

سکوت «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» نسبت به ضرورت یا عدم ضرورت قید قبول مسئولیت‌های ناشی از فرایند اعتبار اسنادی نیز عامدانه بوده^۹ و طرفین را در این مورد، آزاد گذاشته است تا مطابق با اراده مشترک، مسئولیت‌های ناشی از این موضوع را تعیین نمایند و بر اساس اطلاق مقررات مذکور و همچنین ماده ۵ قانون متحدالشکل تجارت آمریکا (UCC)، تحمیل

۹- برای مطالعه بیشتر در خصوص موارد سکوت «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» رجوع کنید به:

Rodrigo, Thanuja, (2011), UCP 500 to 600: A Forward Movement, Murdoch University Law Review, Vol 18, Issue 2, p 7.

مسئولیت ناشی از فرایند اعتبار اسنادی به متقاضی الزامی نبوده و ممکن است این مسئولیت بر ذی‌نفع تحمیل شود؛ فلذا قید مذکور در بند ۴-۹ ذیل قسمت «الف» بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی، قیدی است که حدود اراده طرفین قرارداد پایه (ذی‌نفع و متقاضی اعتبار اسنادی) را در تقسیم مسئولیت ناشی از فرایند انتقال اعتبار اسنادی محدود کرده و این مسئولیت را به صورت آمره برعهده متقاضی گذاشته و این اختیار را از متقاضی سلب می‌کند که مطابق با مفاد قرارداد پایه با ذی‌نفع، از بانک صادرکننده در قرارداد گشایش اعتبار اسنادی درخواست کند که در متن اعتبار اسنادی قابل انتقال قید نماید که مسئولیت‌های ناشی از انتقال اعتبار اسنادی بر عهده ذی‌نفع است و بر این اساس اصلاح عبارت «قبول مسئولیت‌های مترتبه از سوی متقاضی» به «قبول مسئولیت‌های مترتبه از سوی متقاضی یا ذی‌نفع مطابق قرارداد پایه» در صدر بند ۴ ذیل قسمت «الف» بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی، این ایراد در فرایند صدور و اجرای اعتبارات اسنادی قابل انتقال در نظام حقوقی ایران را رفع می‌نماید. مطابق با این رویکرد، هم غرض حاکمیتی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در نفی مسئولیت بانک صادرکننده اعتبار اسنادی محقق شده و هم اراده مشترک طرفین در تحمیل مسئولیت به متقاضی یا ذی‌نفع محترم شمرده خواهد شد.

۲،۴- راهکارهای تسهیل استفاده از اعتبارات اسنادی اتکایی

در این بند راهکارهایی که استفاده از اعتبارات اسنادی اتکایی را تسهیل نموده و موجب ترویج استفاده از این ابزار پرداخت می‌شود، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱،۲،۴- عدم الزام بانک صادرکننده به اخذ وثیقه تکمیلی در اعتبارات اسنادی اتکایی

همانگونه که بیان شد، در صدر قسمت «الف» «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» بانک‌ها مجاز شده‌اند که با «در نظرگرفتن اعتبار اسنادی اولیه» و «اخذ وثایق کافی» از متقاضی اعتبار اسنادی اتکایی اقدام به گشایش این اعتبار نمایند و از سیاق بند مذکور، برداشت می‌شود که بانک صادرکننده اعتبار اسنادی اتکایی لازم است که علاوه بر طلب ناشی از اعتبار اسنادی اولیه، اقدام به اخذ وثایق تکمیلی نیز از متقاضی اعتبار اسنادی اتکایی نماید. این الزام که صرفاً در نظام حقوقی ایران مشاهده شده و مشابه آن در «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» و همچنین قوانین کشورهای پیشرو در زمینه اعتبارات اسنادی همانند ایالات متحده آمریکا دیده نمی‌شود، بر خلاف فلسفه وجودی اعتبارات اسنادی اتکایی است که در بدو پیدایش، اعتباراتی بودند که به صورت تمام و کمال به پشتوانه اعتبار اسنادی اولیه گشایش می‌شد.

در این خصوص لازم به ذکر است حسب بند ۱۲ قسمت «الف» آیین‌نامه مذکور ناظر بر شرایط گشایش اعتبار اسنادی اتکایی، اخذ وثایق کافی و تشخیص کفایت آن بر عهده بانک صادرکننده است که به نظر می‌رسد در صورت موافقت بانک، توثیق طلب ناشی از اعتبار اسنادی بدون تودیع وثایق و تضمینات دیگر کفایت می‌نماید (کرمی کلمتی و ملانکه پور، ۱۴۰۱: ۱۱۴) و بدین ترتیب، بند ۱۲ قسمت «الف» تا حدودی ایراد مذکور در صدر بند «الف» را مرتفع کرده است؛ لکن جهت رفع تعارض میان بندهای مذکور و همچنین جلوگیری از هرگونه ابهام در فرایند صدور اعتبارات اسنادی اتکایی، حذف قید «اخذ وثایق کافی» از صدر قسمت «الف»

آیین‌نامه و واگذار نمودن تشخیص مکفی بودن وثایق به بانک صادرکننده اعتبار اسنادی اتکایی بر اساس بند ۱۲ قسمت «الف» آیین‌نامه مذکور، ضروری است.

۲,۲,۴- محدود نکردن مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی به مبلغ اعتبار اسنادی اولیه

از جمله مواردی که در نظام‌های حقوقی در خصوص اعتبارات اسنادی اتکایی تجویز شده است، عدم مطابقت مبلغ اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اسنادی اتکایی است. عدم مطابقت مبلغ اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اسنادی اتکایی، دو حالت دارد:

حالت نخست آنکه مبلغ اعتبار اسنادی اولیه از مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی بیشتر باشد که بدیهی است این مورد با مشکلی مواجه نبوده (Jones, 2020: 330) و هم از اطلاق «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» و هم از مفهوم مخالف بند ۷ ذیل قسمت «الف» آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» جواز صدور این اعتبار اسنادی برداشت می‌شود؛

حالت دوم آن است که مبلغ اعتبار اسنادی اولیه کمتر از مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی باشد. در چنین وضعیتی، بند ۷ ذیل قسمت «الف» آیین‌نامه صدور اعتبار اسنادی اتکایی را ممنوع نموده و تصریح کرده است «مبلغ اعتبار اتکایی نباید بیشتر از مبلغ اعتبار اسنادی اولیه باشد»؛ در حالی که نقش اعتبار اسنادی اولیه در اعتبار اسنادی اتکایی صرفاً وثیقه بوده و در صورت عدم کفایت وثیقه برای صدور اعتبار، بانک می‌تواند اقدام به دریافت وثیقه تکمیلی از متقاضی نماید و نباید کمتر بودن مبلغ اعتبار اسنادی اولیه نسبت به اعتبار اسنادی ثانویه، منجر به عدم صدور اعتبار اسنادی ثانویه شود، بلکه بانک صادرکننده در چنین مواردی با اخذ وثیقه تکمیلی می‌تواند اقدام به صدور اعتبار اسنادی اتکایی نماید.

با عنایت به مراتب مذکور بند ۷ ذیل قسمت «الف» آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» بدین شرح قابل اصلاح است: «در صورتی که مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی بیشتر از مبلغ اعتبار اسنادی اولیه باشد، لازم است بانک صادرکننده نسبت به اخذ وثایق تکمیلی از متقاضی جهت پوشش تمام مبلغ اعتبار اسنادی، اقدام نماید». این اصلاح در عمل سبب رفع محدودیت فوق‌الذکر و تسهیل استفاده از اعتبارات اسنادی اتکایی در نظام حقوقی ایران خواهد شد.

۳,۲,۴- تفسیر موسع عبارت «مرتبط بودن» در خصوص شرایط، کالا یا خدمات موضوع اعتبار اسنادی

اولیه و اتکایی

همانگونه که بیان شد، در بندهای ۲ و ۹ قسمت «الف» آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» به لزوم «مرتبط بودن شرایط اعتبار اسنادی اولیه و اتکایی» و «مرتبط بودن کالا و خدمات موضوع اعتبار اسنادی اولیه و اتکایی» اشاره شده است. بر این اساس، در صورتی که «مرتبط بودن» در موارد فوق‌الذکر توسط بانک صادرکننده اعتبار اسنادی اتکایی احراز نشود، این بانک اقدام به صدور اعتبار نخواهد کرد.

در الزامات فوق‌الذکر «مرتبط بودن» را نباید به معنای «یکسان بودن» یا «ارتباط کامل و مطابق» در نظر گرفت، بلکه با ارائه تفسیری موسع از عبارت «مرتبط بودن» چنانچه به طریقی شرایط اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اسنادی اتکایی با یکدیگر مرتبط بوده و در

راستای انجام یک پروژه یا ایفای تعهدات مرتبط با یک قرارداد صادر شده باشند، می‌توان این دو اعتبار را مرتبط با یکدیگر تلقی نمود. همچنین در خصوص «مرتبط بودن کالا یا خدمات» موضوع دو اعتبار اسنادی، باید این عبارت را تفسیر موسع نموده و قائل شد که چنانچه کالای موضوع اعتبار اسنادی اتکایی به هرطریقی در ارتباط با کالای موضوع اعتبار اسنادی اولیه باشد، شرط «مرتبط بودن» موضوع بند ۹ قسمت «الف» آیین‌نامه مذکور حاصل شده است. به عنوان مثال چنانچه کالای اعتبار اسنادی اتکایی، صرفاً یکی از مواد اولیه تولید کالای موضوع اعتبار اسنادی اولیه باشد یا اعتبار اسنادی اتکایی برای ارائه خدمات احداث کارگاه جهت تولید کالای موضوع اعتبار اسنادی اولیه صادر شده باشد، می‌توان شرط مذکور را محقق دانست.

بر این اساس، ارائه تفسیر موسع از عبارت «مرتبط بودن» در خصوص شرایط، کالا یا خدمات موضوع اعتبار اسنادی اولیه و اتکایی در عمل سبب تسهیل و ترویج استفاده از اعتبارات اسنادی اتکایی شده و عبارت «با تشخیص بانک عامل» در بند ۹ قسمت «الف» آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» نیز مؤیدی بر آن است که بانک حسب تشخیص خود می‌تواند تفسیری موسع و البته در چارچوب «اسناد و مدارک» جهت احراز شرط «مرتبط بودن» در بندهای ۲ و ۹ بخش «الف» آیین‌نامه مذکور ارائه دهد.

نتیجه

بر اساس بررسی‌ها و تحلیل‌های انجام شده در مقاله حاضر، اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اتکایی در نظام حقوقی ایران، در برخی موارد با الزامات سختگیرانه‌ای مواجه هستند که مبتنی بر مقررات دولتی و ضوابط پذیرفته شده بین‌المللی بوده و عمده هدف آن‌ها حفظ حقوق بانک صادرکننده اعتبار اسنادی است. در زمینه اعتبارات اسنادی قابل انتقال الزامات متعددی همانند لزوم اخذ رضایت بانک صادرکننده، درج شرط حمل تدریجی و ممنوعیت تغییر مفاد اصلی اعتبار اسنادی، همسو و هم‌راستا با رویه جهانی است؛ لکن الزام مازادی که در نظام حقوقی ایران وجود دارد، در بند ۴-۹ ذیل بند «الف» بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی بیان شده است که خود متقاضی باید نسبت به تمامی آثار حقوقی محتمل ناظر بر فرایند انتقال اعتبار اسنادی، قبول مسئولیت نماید و این موضوع در عمل سبب بروز برخی چالش‌ها همانند عدم امکان تراضی طرفین برای تعیین شخص پذیرنده مسئولیت ناشی از انتقال اعتبار اسنادی شده است. در خصوص اعتبارات اسنادی اتکایی، «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» هیچ مقرر و الزامی بیان نداشته و با توجه به اینکه اعتبار اسنادی اتکایی ماهیتاً یک اعتبار اسنادی مستقل و مجزا از اعتبار اسنادی اولیه محسوب می‌شود، آن را مشمول الزامات کلی ناظر بر صدور و اجرای اعتبارات اسنادی عادی قرار داده است؛ لکن در نظام حقوقی ایران، به موجب «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» موضوع ماده ۱۹ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی و صنایع کشور که پیوست چهارم بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی نیز می‌باشد، الزاماتی در خصوص گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی بیان شده است که مهم‌ترین آن‌ها «ضرورت اخذ وثایق کافی و اعتبارسنجی مشتری در گشایش اعتبار اسنادی اتکایی» و «رعایت مرتبط بودن مندرجات و کالا و خدمات موضوع اعتبار اسنادی اولیه و اعتبار اسنادی اتکایی» است. برخی از الزامات فوق‌الذکر برگرفته از «مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP600)» و همسو با عرف بین‌المللی حاکم بر اعتبارات اسنادی است؛ لکن برخی از این موارد، فراتر از مقررات فوق و از ابداعات نظام حقوقی ایران بوده و عمدتاً با نگاهی حاکمیتی و جهت حفظ حقوق بانک صادرکننده منصوص شده است. الزامات خاص نظام حقوقی ایران، عمدتاً با هدف حفظ حقوق بانک صادرکننده

اعتبار اسنادی تعیین شده و بر این اساس، در این مقاله راهکارهایی جهت تسهیل استفاده از اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اتکایی بیان شده است که هم حقوق بانک صادرکننده اعتبار اسنادی حفظ شده و هم اراده مشترک ذی نفع و متقاضی و مقتضیات تجارت بین‌المللی حفظ شود؛ از جمله مواردی که در این خصوص می‌توان پیشنهاد نمود، «ضروری ندانستن قبول مسئولیت متقاضی در اعتبارات اسنادی قابل انتقال» و حذف این قید از ذیل قسمت «الف» بخش اول مجموعه مقررات ارزی بانک مرکزی و عدم الزام بانک صادرکننده به اخذ وثیقه تکمیلی در اعتبارات اسنادی اتکایی از صدر قسمت «الف» «آیین‌نامه اجرایی گشایش اعتبارات اسنادی اتکایی» و محدود نکردن مبلغ اعتبار اسنادی اتکایی به مبلغ اعتبار اسنادی اولیه از طریق اصلاح بند ۷ ذیل قسمت «الف» آیین‌نامه مذکور و تفسیر موسع بانک‌ها از عبارت «مرتبط بودن» در خصوص شرایط، کالا یا خدمات موضوع اعتبار اسنادی اولیه و اتکایی مندرج در بندهای ۲ و ۹ قسمت «الف» این آیین‌نامه است که رعایت این موارد، در عمل هم حقوق بانک صادرکننده را حفظ نموده و هم سبب تسهیل و ترویج استفاده از اعتبارات اسنادی قابل انتقال و اتکایی می‌شود.

فهرست منابع

منابع فارسی

- (۱) بنا نیاسری، ماشاءالله، (۱۳۹۵)، حقوق اعتبارات اسنادی (تجاری و تضمینی)، انتشارات شهر دانش.
- (۲) بهرامپوری رسول، (۱۴۰۴)، بررسی وجود عوض در اعتبارات اسنادی و آثار آن با مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و انگلستان، فصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی، ۸ (۲۹)، ۳۷-۶۲. Doi: [10.22034/law.2025.2063634.1664](https://doi.org/10.22034/law.2025.2063634.1664)
- (۳) حسینی، سید محمدرضا و اسکینی، ربیعا (۱۳۹۳)، بررسی ماهیت حقوقی انتقال اعتبار در مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی اتاق بازرگانی بین‌المللی، فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۱۸ (۲)، ۴۹-۷۰.
- (۴) شیروی، عبدالحسین (۱۴۰۱)، حقوق تجارت بین‌الملل، انتشارات سمت.
- (۵) کرمی کلمتی، فرزاد و ملائکه پور شوشتری، سید محمدحسن، (۱۴۰۱)، بررسی روش پرداخت اعتبار اسنادی اتکایی در تجارت بین‌الملل. فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی، عدل و انصاف، ۵ (۱۶)، ۱۰۵-۱۲۳.
- (۶) مافی، همایون و همکاران، (۱۴۰۱)، تحلیل حقوقی ماهیت اعتبارات اسنادی، دانشنامه حقوق اقتصادی، ۲۹ (۲۱)، ۸۵-۱۱۶.
- (۷) معنوی عطار، محمدجواد (۱۳۹۹)، وضعیت حقوقی انتقال اعتبارات اسنادی تجاری و تضمینی؛ مطالعه تطبیقی نظام حقوقی ایران، آمریکا و اسناد حقوقی بین‌المللی، مجله تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی (دانشنامه‌های حقوقی سابق)، ۳ (۸)، ۱۷۵-۲۰۶. Doi: [10.22034/law.2021.522088.1030](https://doi.org/10.22034/law.2021.522088.1030)
- (۸) هراتی، مصطفی، (۱۴۰۴)، تعارض میان اصل آزادی قراردادهای الزامات نظم عمومی در قراردادهای خصوصی و دولتی در حقوق فرانسه و ایران، دوفصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق خصوصی، ۴ (۲)، ۳۵۱-۳۸۱. Doi: [10.22034/jpl.2025.2070694.1238](https://doi.org/10.22034/jpl.2025.2070694.1238)

منابع انگلیسی

- 1) Burnett, Robin, & Bath, Vivienne, (2009), **Law of International Business in Australasia**, Federation Press.
- 2) Campell, Dennis, (2009), **Remedies for International Sellers of Goods**, Lulu.
- 3) Carr, Indira & Stone, Peter, (2013), **International Trade Law**, Routledge.

- 4) Chowdhury, Tripti Singh & Preeti Singh, (2024), **Export Import Documentation**, AKTU.
- 5) Cranston, Ross, (2018), **Principles of Banking Law**, Oxford University Press.
- 6) Giovanni, Davide & Elliott, Lorna, (2016), **International Trade and the Successful Intermediary**, CRC Press.
- 7) Gordon, A. (2012). Guest on the Law of Assignment, Sweet & Maxwell.
- 8) Jones, Stephen. A, (2020), **Trade and Receivables Finance**, Springer.
- 9) Lee, E. S. (2023). **A Guide to International Trading: Professional Tools and Practice Insights for Successful Operations**, Springer Nature.
- 10) Lee, Eun Sup, (2013), **Management of International Trade**, Springer Science & Business.
- 11) Mann, Ronald. J & Warren, Elizabeth (2019), **Comprehensive Commercial Law: 2017 Statutory Supplement**, Wolters Kluwer Law & Business.
- 12) Oliveira, Agatha Brandão & Saumier, Geneviève, (2024), **Soft Law in International Trade Finance: A Comparative Analysis of the Harmonizing Effect of the UCP**, BRILL.
- 13) Rodrigo, Thanuja, (2011), **UCP 500 to 600: A Forward Movement**, Murdoch University Law Review, Vol 18, Issue 2
- 14) Russell, Roberta & Taylor, Bernard, (2019), **Operations and Supply Chain Management**, John Wiley.
- 15) Sahai, I.M, (2020), **International Marketing**, SBPD Publishing House.
- 16) Sanati, Gargi, (2024), **International Trade Finance and Forex Operations: Theory and Application**, Taylor & Francis
- 17) Sumangil, Cornelio, (2014), **Keys to Understanding Documentary Letters of Credit**, Lulu Publication.
- 18) Todd, Paul, (2013), **Bills of Lading and Bankers Documentary Credits**, 4th edition, Taylor and Francis.
- 19) Trivedi, Arun & Bhogal, Tarsem, (2019), **International Trade Finance: A Pragmatic Approach**, Springer Nature.

References

- 1) Bahrampoori, R. (2026), **Examining the Existence of Consideration in Letters of Credit and its Effects by a Comparative Study of Iranian and English law**, Journal of Research and Development in Comparative Law, 8(29), pp. 37-62. Doi: [10.22034/law.2025.2063634.1664](https://doi.org/10.22034/law.2025.2063634.1664) [In Persian].
- 2) Bana Niasari, M, (2016), **Law of Documentary Credits (Commercial and Standby)**, Shahre Danesh Publications. [In Persian].
- 3) Burnett, Robin, & Bath, Vivienne, (2009), **Law of International Business in Australasia**, Federation Press.
- 4) Campell, Dennis, (2009), **Remedies for International Sellers of Goods**, Lulu.
- 5) Carr, Indira & Stone, Peter, (2013), **International Trade Law**, Routledge.
- 6) Chowdhury, Tripti Singh & Preeti Singh, (2024), **Export Import Documentation**, AKTU.
- 7) Cranston, Ross, (2018), **Principles of Banking Law**, Oxford University Press.
- 8) Giovanni, Davide & Elliott, Lorna, (2016), **International Trade and the Successful Intermediary**, CRC Press.
- 9) Gordon, A. (2012). Guest on the Law of Assignment, Sweet & Maxwell.
- 10) Harati, M. (2025), **The Conflict Between the Principle of Freedom of Contract and the Requirements of Public Order in Private and Government Contracts in French and Iranian law**, Research and development in private law, 2(4), pp. 351-381. Doi: [10.22034/jpl.2025.2070694.1238](https://doi.org/10.22034/jpl.2025.2070694.1238) [In Persian].
- 11) Hoseini, S. M, Eskini, R, (2014), **The Legal Nature of Transfer of Credit in the Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP) Regulations**, Comparative law Research Quarterly, 18 (2), 49-70. [In Persian].
- 12) Jones, Stephen. A, (2020), **Trade and Receivables Finance**, Springer.
- 13) Karami Kolmoti, F.; Malaekhepour, S. M. (2022). **Investigating the Method of Payment of Reliance Credit in International Trade**, Adl va Ensaf Comparative Law Researches Quarterly. 5 (16), 105-123. [In Persian].
- 14) Lee, E. S. (2023). **A Guide to International Trading: Professional Tools and Practice Insights for Successful Operations**, Springer Nature.

